

Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury
w Poznaniu

PORADNIK
BIBLIOGRAFICZNO-METODYCZNY

Kwartalnik

Poznań 2008

Przewodniczący Zespołu Redakcyjnego

Iwona Smarsz

Redaguje zespół:

Urszula Bzdawka

Beata Nowak

Maria Beba

ISSN 0238-9142

Materiał szkoleniowy

Powielono w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu

A-5 350 egz.

S P I S T R E Ś C I

	str.
I. KALENDARZ ROCZNIC, OBCHODÓW I WYDARZEŃ (Oprac. Andrzej Dudziak).....	5
II. ZESTAWIENIA BIBLIOGRAFICZNE	
Ewa Rajewska – Prolegomena do problematyki przekładu literackiego	14
Urszula Bzdawka, Urszula Cimoch – Tworzenie bibliotekarstwa publicznego w województwie poznańskim po II wojnie świa- towej – 60 rocznica	27
Andrzej Dudziak – Klimat i środowisko. 2008 – Rok Klimatu i Środo- wiska ogłoszony przez miasto Poznań	62
Bibliografie osobowe: Dezydery Chłapowski	81
Edouard Manet	84
III. MATERIAŁY METODYCZNE	
Marta Gibowska – „Odpowiednie dać miastu słowo” – nazwy miast Wielkopolski	86
IV. MATERIAŁY REGIONALNE	
A. Przegląd nowości regionalnych	99
B. Imprezy kulturalne w bibliotekach publicznych woj. wielkopolskiego ...	108
C. Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury na łamach prasy	135
V. KRONIKA.....	140

I. KALENDARZ ROCZNIC, OBCHODÓW I WYDARZEŃ

Poniższy kalendarz, to wybrane daty rocznic, obchodów i wydarzeń na II kwartał 2008 roku. Szerszy zestaw dat na II kwartał znajduje się w „Poradnikach Bibliograficzno-Metodycznych” z lat ubiegłych.

K w i e c i e ń

	IV		–	Miesiąc Pamięci Narodowej
	1 IV		–	Międzynarodowy Dzień Ptaków obchodzony od 1906 roku na mocy konwencji o ochronie ptactwa użytecznego
(140)	1 IV	1868	–	Ur. Edmond Rostand, poeta i dramaturg francuski (zm. 2 XII 1918)
(135)	1 IV	1873	–	Ur. Siergiej Rachmaninow, kompozytor rosyjski i pianista (zm. 28 III 1943)
	2 IV		–	Międzynarodowy Dzień Książki dla Dzieci obchodzony od 1967 roku w rocznicę urodzin Hansa Christiana Andersena
(110)	3 IV	1898	–	Ur. Michael de Ghelderode (właśc. nazw. Adhemar Martens), dramaturg belgijski (zm. 1 IV 1962)
(40)	4 IV	1968	–	Zm. Martin Luther King, przywódca Murzynów amerykańskich w walce o równouprawnienie, laureat pokojowej Nagrody Nobla (ur. 15 I 1929)
(35)	4 IV	1973	–	Zm. Tadeusz Krąszewski, powieściopisarz i dziennikarz związany z Wielkopolską (ur. 12 I 1903)
(100)	5 IV	1908	–	Ur. Herbert von Karajan, austriacki dyrygent symfoniczny i operowy (zm. 16 VII 1989)
(525)	6 IV	1483	–	Ur. Rafael Santi (właśc. nazw. Raffaello Santi lub Raffaello Sanzio), malarz włoski (zm. 6 IV 1520)
(480)	6 IV	1528	–	Zm. Albrecht Dürer, niemiecki malarz i grafik (ur. 21 V 1471)

- 7 IV – Światowy Dzień Zdrowia obchodzony od 1950 roku w rocznicę wejścia w życie międzynarodowej konwencji zawierającej statut Światowej Organizacji Zdrowia – WHO
- 8 IV – Międzynarodowy Dzień Romów obchodzony od 1971 r. z inicjatywy Światowej Rady Romów
- (90) 8 IV 1918 – Zm. Lucjan Rydel, poeta i dramaturg (ur. 17 V 1870)
- (35) 8 IV 1973 – Zm. Pablo Picasso, malarz hiszpański, rzeźbiarz i działacz społeczny, twórca kubizmu (ur. 25 X 1881)
- (120) 9 IV 1888 – Ur. Anatolij Winogradow, pisarz rosyjski (zm. 26 XI 1946)
- (110) 9 IV 1898 – Zm. Stéphane Mallarmé, poeta francuski, przedstawiciel symbolizmu (ur. 18 III 1842)
- (40) 9 IV 1968 – Zm. Zofia Kossak-Szczucka-Szatkowska, polska powieściopisarka (ur. 8 VIII 1890)
- 11 IV – Światowy Dzień Chorych na Chorobę Parkinsona proklamowany przez brytyjską królową Elżbietę w 1997 r.
- 12 IV – Międzynarodowy Dzień Kosmonautyki i Lotnictwa obchodzony od 1969 roku w rocznicę lotu (1961) Jurija Gagarina
- (185) 12 IV 1823 – Ur. Aleksander Ostrowski, dramaturg rosyjski, twórca rosyjskiego teatru narodowego (zm. 14 VI 1886)
- 13 IV – Światowy Dzień Pamięci Ofiar Katynia obchodzony w rocznicę opublikowania przez Niemców w 1943 r. informacji o odkryciu w Katyniu masowych grobów oficerów WP zamordowanych przez NKWD w 1940 r.
- (95) 13 IV 1913 – Ur. Aleksander Rymkiewicz, poeta (zm. 26 IX 1984)
- 15 IV – Międzynarodowy Dzień Kombatanta

- (165) 15 IV 1843 – Ur. Henry James, pisarz amerykański (zm. 28 II 1916)
- (180) 16 IV 1828 – Zm. Francisco Goya y Lucientes, malarz i grafik hiszpański (ur. 30 III 1746)
- (50) 17 IV 1958 – Zm. Jakub Wojciechowski, robotnik, pamiętnikarz, związany z Wielkopolską (ur. 3 VII 1884)
- 18 IV – Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków obchodzony z inicjatywy UNESCO od 1984 r.
- (65) 19 IV 1943 – Wybuch powstania w getcie warszawskim
- (25) 19 IV 1983 – Zm. Jerzy Andrzejewski, powieściopisarz, nowelista, krytyk literacki (ur. 19 VIII 1909)
- (240) 20 IV 1768 – Zm. Giovanni Antonio Canal, malarz włoski, okresu baroku, pejzażysta (ur. 18 X 1697)
- 22 IV – Święto Ziemi (Międzynarodowy Dzień Ziemi)
- 23 IV – Światowy Dzień Książki i Praw Autorskich (pod patronatem UNESCO) ustanowiony w 1997 r. na wniosek rządu Hiszpanii i Międzynarodowej Unii Wydawców
- 23 IV – Święto 15 Pułku Ułanów Poznańskich. Dni Ułana obchodzone corocznie w Poznaniu od 1986 r.
- (150) 23 IV 1858 – Ur. Max Planck, fizyk niemiecki (zm. 4 X 1947)
- 25 IV – Międzynarodowy Dzień Świadomości Zagrożenia Hałasem obchodzony od 2001 r. z inicjatywy Towarzystwa Higieny Akustycznej
- (70) 25 IV 1938 – Zm. Aleksander Świętochowski, publicysta, prozaik i dramaturg (ur. 18 I 1849)
- (210) 26 IV 1798 – Ur. Eugène Delacroix, malarz francuski, przedstawiciel romantyzmu w sztuce europejskiej (zm. 13 VIII 1863)
- (105) 26 IV 1903 – Ur. Anna Kowalska, pisarka (zm. 1 III 1969)

- 28 IV – Światowy Dzień Miast Bliźniaczych obchodzony w ostatnią niedzielę kwietnia w rocznicę założenia Światowej Federacji Miast Bliźniaczych w 1957 r.
- 29 IV – Międzynarodowy Dzień Tańca obchodzony od 1982 r. w rocznicę urodzin Jeana George'a Noverre'a (1727), francuskiego tancerza i choreografa
- (115) 29 IV 1893 – Zm. Józef Bliźniński, dramaturg (ur. 10 III 1827)
- (85) 29 IV 1923 – Otwarcie portu w Gdyni
- (125) 30 IV 1883 – Ur. Jaroslav Hašek, pisarz czeski (zm. 3 I 1923)
- (125) 30 IV 1883 – Zm. Édouard Manet, malarz i grafik francuski (ur. 23 I 1832)

M a j

- 1 V – Międzynarodowy Dzień Solidarności Ludzi Pracy – Międzynarodowe Święto Pracy
- (85) 1 V 1923 – Ur. Joseph Heller, pisarz amerykański, autor powieści Paragraf 22 (zm. 13 XII 1999)
- 2 V – Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej, ustanowiony przez Sejm w 2004 r.
- 3 V – Międzynarodowy Dzień Wolności Prasy ogłoszony w 1991 r. przez UNESCO i Światową Federację PEN Clubów
- 3 V – Uchwalenie Konstytucji 3 Maja (1791), święto narodowe
- 5 V – Dzień Europy (Rady Europy) ustanowiony w 1964 roku, dla upamiętnienia utworzenia Rady Europy (5 V 1949), celebrowany przez Radę jako „dzień tolerancji, praw człowieka i integracji europejskiej”

- (190) 5 V 1818 – Ur. Karol Marks, filozof i działacz rewolucyjny, twórca socjalizmu naukowego (zm. 14 III 1883)
- (145) 5 V 1863 – Zm. Francesco Nullo, pułkownik włoski, bojownik o wolność Włoch i Polski, jeden z dowódców w powstaniu styczniowym (ur. 11 III 1826)
- (25) 6 V 1983 – Zm. Ludwika Woźnicka, pisarka, autorka książek dla dzieci i młodzieży (ur. 23 XI 1924)
- (175) 7 V 1833 – Ur. Johannes Brahms, kompozytor niemiecki (zm. 3 IV 1897)
- (140) 7 V 1868 – Ur. Stanisław Przybyszewski, prozaik, dramaturg (zm. 23 XI 1927)
- (135) 7 V 1873 – Rozpoczęła działalność Akademia Umiejętności w Krakowie; od 1919 Polska Akademia Umiejętności, obecnie Polska Akademia Nauk (PAN)
- (105) 7 V 1903 – Ur. George Orwell (właśc. nazw. Eric Arthur Blair), angielski pisarz i publicysta (zm. 21 I 1950)
- 8 V – Dzień Bibliotekarza
- 8 V – Światowy Dzień Czerwonego Krzyża
- 8 V – Dzień Zwycięstwa
- 9 V – Dzień Europy (Dzień Unii Europejskiej) ustanowiony w 1985 r. przez Radę Europy dla upamiętnienia ogłoszenia przez ministra spraw zagranicznych Francji, Roberta Schumana, „Deklaracji 9 Maja” (1950 – znana jako plan Schumana), która dała początek Wspólnocie Europejskiej
- 10 V – Dzień Środków Społecznego Przekazu obchodzony przez Kościół katolicki pod hasłem „Internet – nowe forum głoszenia Ewangelii” (w Polsce obchodzony we wrześniu)
- (35) 11 V 1973 – Zm. Bohdan Arct, prozaik, popularyzator wiedzy lotniczej (ur. 7 V 1914)
- 12 V – Międzynarodowy Dzień Pielęgniarek

- (170) 12 V 1838 – Zm. Jędrzej Śniadecki, chemik, lekarz, biolog i filozof (ur. 30 XI 1768)
- (100) 13 V 1908 – Ur. Aleksiej Arbuźow, dramaturg rosyjski (zm. 20 IV 1986)
- (65) 14 V 1943 – Utworzenie I Dywizji Wojska Polskiego im. Tadeusza Kościuszki
- 15 V – Międzynarodowy Dzień Rodziny proklamowany przez Zgromadzenie Ogólne NZ
- (305) 15 V 1703 – Zm. Charles Perrault, bajkopisarz, poeta i prozaik francuski (ur. 12 I 1628)
- 17 V – Światowy Dzień Telekomunikacji obchodzony w rocznicę założenia Unii Telegraficznej w 1865 r.
- 18 V – Międzynarodowy Dzień Muzeów obchodzony na wniosek Międzynarodowej Rady Muzeów
- (50) 19 V 1958 – Zm. Marie Pujmanova, pisarka czeska (ur. 8 VI 1893)
- 21 V – Dzień Strażaka
- 21 V – Światowy Dzień Kosmosu obchodzony od 1998 r.
- (195) 22 V 1813 – Ur. Richard Wagner, niemiecki kompozytor, poeta i prozaik (zm. 13 II 1883)
- (220) 23 V 1788 – Ur. Dezydery Chłapowski, generał, wielkopolski działacz gospodarczy (zm. 27 III 1879)
- (125) 23 V 1883 – Zm. Cyprian Kamil Norwid, poeta, dramaturg, malarz i grafik (ur. 24 IX 1821)
- (465) 24 V 1543 – Zm. Mikołaj Kopernik, astronom polski (ur. 19 II 1473)
- 25 V – Dzień Działacza Kultury i Drukarza
- 25 V – Międzynarodowy Dzień Dzieci Zaginionych obchodzony od 1990 r.
- 26 V – Dzień Matki

- 27 V – Dzień Samorządu Terytorialnego uchwalony przez Sejm RP 29 VI 2000 r.
- (495) 28 V 1513 – Ukazała się pierwsza książka w języku polskim – modlitewnik „Raj duszny” w tłumaczeniu Biernata z Lublina
- (5) 28 V 2003 – Zm. Irena Jurgielewiczowa, pisarka, autorka utworów dla dzieci i młodzieży, pedagog (ur. 13 I 1903)
- (25) 29 V 1983 – Zm. Bogdan Rutha, prozaik poznański (ur. 17 VI 1920)
- 30 V – Dzień Rodzicielstwa Zastępczego ustanowiony uchwałą Sejmu w 2006 r.
- (415) 30 V 1593 – Zm. Christopher Marlowe, dramaturg i poeta angielski (ur. 6 II 1564)
- (230) 30 V 1778 – Zm. Voltaire (François-Marie Arouet), pisarz, dramaturg i filozof francuski (ur. 21 XI 1694)
- 31 V – Światowy Dzień Rozwoju Kultury obchodzony z inicjatywy UNESCO
- 31 V – Światowy Dzień bez Papierosa ochodzony na wniosek Światowej Organizacji Zdrowia od 1988 r.
- (135) 31 V 1873 – Ur. Tadeusz Rittner, dramaturg, pisarz (zm. 19 VI 1921)

C z e r w i e c

- 1 VI – Międzynarodowy Dzień Dziecka
- (25) 1 VI 1983 – Zm. Anna Seghers (właśc. nazw. Netty Reiling Radvanyi), pisarka niemiecka pochodzenia żydowskiego (ur. 19 XI 1900)
- (215) 3 VI 1793 – Ur. Antoni Malczewski, poeta (zm. 2 V 1826)
- (45) 3 VI 1963 – Zm. Nazim Hikmet, poeta turecki (ur. 2 I 1902)
- 5 VI – Międzynarodowy Dzień Ochrony Środowiska

- (110) 5 VI 1898 – Ur. Federico Garcia Lorca, poeta i dramaturg hiszpański (zm. 19 VIII 1936)
- (190) 6 VI 1818 – Zm. Jan Henryk Dąbrowski, generał wojsk polskich, związany z Wielkopolską (ur. 2 VIII 1755)
- (60) 6 VI 1948 – Zm. Louis Jean Lumière, wynalazca, wraz z bratem, kinematografu (ur. 5 X 1864)
- (160) 7 VI 1848 – Ur. Paul Gauguin (właśc. nazw. Eugene Henri Paul Gauguin), malarz francuski (zm. 8 V 1909)
- (115) 8 VI 1893 – Ur. Marie Pujmanova, pisarka czeska (zm. 19 V 1958)
- (40) 9 VI 1968 – Zm. Helena Bobińska, prozaik, autorka książek dla dzieci i młodzieży (ur. 9 III 1887)
- (130) 12 VI 1878 – Ur. James Oliver Curwood, pisarz amerykański (zm. 13 VIII 1927)
- (110) 14 VI 1898 – Ur. Piotr Potworowski, malarz, scenograf, rzeźbiarz związany z Wielkopolską (zm. 24 IV 1962)
- (70) 14 VI 1938 – Ur. Jerzy Kosiński, pisarz amerykański polskiego pochodzenia (zm. 3 V 1991)
- (40) 14 VI 1968 – Zm. Salvatore Quasimodo, poeta włoski, laureat Nagrody Nobla w 1959 roku (ur. 20 VIII 1901)
- (165) 15 VI 1843 – Ur. Edward Grieg, kompozytor i pianista norweski (zm. 4 IX 1907)
- (135) 17 VI 1873 – Ur. Henri Barbusse, pisarz francuski (zm. 30 VIII 1935)
- (25) 17 VI 1983 – Zm. Miron Białoszewski, poeta, prozaik i dramaturg (ur. 30 VI 1922)
- (80) 18 VI 1928 – Zm. Roald Amundsen, norweski badacz polarny, zdobywca bieguna południowego (ur. 16 VII 1872)
- (385) 19 VI 1623 – Ur. Blaise Pascal, filozof i matematyk francuski (zm. 19 VIII 1662)

- (15) 19 VI 1993 – Zm. William Golding, prozaik, eseista angielski, laureat Nagrody Nobla w 1983 roku (ur. 19 IX 1911)
- (215) 20 VI 1793 – Ur. Aleksander Fredro, komediopisarz (zm. 15 VII 1876)
- (200) 20 VI 1808 – Zm. Franciszek Ksawery Dmochowski, poeta, krytyk i tłumacz (ur. 2 XII 1762)
- (110) 22 VI 1898 – Ur. Zenon Kosidowski, pisarz, w okresie międzywojennym związany z Poznaniem, współredaktor „Zdroju” (zm. 14 IX 1978)
- (110) 22 VI 1898 – Ur. Erich Maria Remarque (właśc. nazw. Erich Paul Remark), powieściopisarz niemiecki (zm. 25 IX 1970)
- 24 VI – Światowy Dzień Osteoporozy
- (170) 24 VI 1838 – Ur. Jan Matejko, malarz polski (zm. 1 XI 1893)
- 26 VI – Międzynarodowy Dzień Zapobiegania Narkomanii ustanowiony przez ONZ, obchodzony od 1988 r.
- (35) 26 VI 1973 – Drugi Kongres Nauki Polskiej (26-29 VI)
- 27 VI – Światowy Dzień Walki z Cukrzycą ogłoszony w 1991 r.
- (30) 27 VI 1978 – Lot kosmiczny pierwszego polskiego kosmonauty Mirosława Hermaszewskiego (statek Sojuz 30)
- 28 VI – Narodowy Dzień Pamięci Poznańskiego Czerwca 1956 ustanowiony uchwałą Sejmu w 2006 roku
- (130) 28 VI 1878 – Ur. Stanisław Brzozowski, krytyk, dramaturg, filozof (zm. 30 IV 1911)
- (80) 28 VI 1928 – W Warszawie odbył się zjazd delegatów kół młodzieży wiejskiej, na którym uchwalono utworzenie Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”
- (210) 29 VI 1798 – Ur. Giacomo Leopardi, poeta włoski (zm. 14 VI 1837)

II. ZESTAWIENIA BIBLIOGRAFICZNE

Ewa Rajewska

PROLEGOMENA DO PROBLEMATYKI PRZEKŁADU LITERACKIEGO

Tłumaczenie jest zajęciem odwiecznym, bez niego niemożliwe byłoby nawiązanie kontaktów kulturalnych i handlowych między sąsiadującymi ze sobą ludami. Także przekład artystyczny może się poszczycić długą tradycją – do najstarszych znanych nam tłumaczeń literackich należy przekład eposu o Gilgameszu z języka sumeryjskiego na akkadyjski, dokonany przed ponad czterema tysiącami lat.

Translatologia – teoria przekładu, dziedziną przez niektórych badaczy nazywana także translatoryką, jest wszakże dyscypliną stosunkowo młodą, bo mniej więcej pięćdziesięcioletnią, lecz niesłychanie dynamicznie się rozwijającą. Lingwiści mówią o „pogodzie dla tłumaczy”, której towarzyszy zwiększające się zainteresowanie refleksją nad przekładem. Translatologia jest dziś w ofensywie. Gdyby dwa centralne dla niej zagadnienia przedstawić w formie pytań, pierwsze brzmiałoby:

1. CZYM JEST PRZEKŁAD?

...teren dziesięcioboju filologicznych lekkoatletów
zwanych tłumaczami.

Karl Dedecius

Przekład? Wiadomo. Przekład to tłumaczenie tekstu z jednego języka na drugi, każdy słownik współczesnego języka polskiego nam to powie. Chodzi o wyrażenie czegoś – konkretnie: wypowiedzi pisemnej lub ustnej – w innym języku. Wydawałoby się, prosta sprawa, a jednak odpowiedź na powyższe pytanie tylko z pozoru jest oczywista. Proszę spojrzeć na zamieszczony niżej fragment małżeńskiego dialogu w dwóch wersjach językowych i zastanowić się, czy wersja polska jest przekładem, czy też nim nie jest.

STANISŁAW BARAŃCZAK

MIODZIE, JESTEM DOMEM!

ALBO: PIĘTRO INNEJ MIŁOŚCI (ANOTHER LOVE STORY) GRA W JEDNYM POSTĘPKU. Edycja bi-językowa, wysokoświatlająca absolutną wierność translacji w Polski język gdy przytkniętej do Amerykańskiego oryginała

HUSB.: Honey, I'm home!

WIFE: Is that you, Matthew? Finally! What took you so long?

HUSB.: Come, 'come, Jennifer, don't get upset.

WIFE: Why, you've certainly taken your time this time.

HUSB.: It's a jungle out there, my dear. Traffic jams every freaking five minutes, pardon my French. How was your day, by the way?

WIFE: Nothing out of the ordinary. Your mother called to complain that you don't call her often enough. Your son broke another two front teeth playing ice hockey. The garbage people are on strike. I washed the kitchen floor, and now my back is killing me. My allergies are a pain-in-the-neck as well. And this foul weather gives me a hell of a pleasant feeling to boot. Other than that, my life as a typical suburban housewife ran its everyday course smoothly today. In any case, dinner is served. [...]

HUSB.: What are we having tonight?

WIFE: You didn't expect anything fancy, did you? What we have tonight is ever-so-popular hamburgers and fries from Burger King. There's nothing like the regular meat-and potato kind of stuff.[...]

MAŻ: Miodzie, jestem domem!

ŻONA: Czyż jesteś to ty, Matthew'ie? Finalnie! Co cię wzięło takiego długiego?

MAŻ: Przybądź, przybądź, Jenniferze, nie uzyskuj przewagi jednego seta w meczu tenisowym.

ŻONA: Dlaczego, ty z pewnością zabrałeś swój czas tymczasem.

MAŻ: To jest džungla tam na zewnątrz, moja zwierzyno płowa. Dżemy sklepików tytoniowych każde pieprzone pięć minut, ulla-skaw mojego Francuza. Jak był twój dzień, na poboczu drogi?

ŻONA: Nic poza obrębem czegoś ordynarnego. Twoja matka wołała narzekać, że ty wołasz ją nie często dosyć. Twój syn złamał jeszcze jedno dwa zęby frontowe grając na hokeju z lodu. Śmieciarze są na uderzeniu. Wyprałam kuchenne piętro i teraz mój tył zabija mnie. Moja alergia jest bólem-w-szyi jako studnia. I ta niesportowa pogoda daje mi piekło proszącego czucia do buta. Inne niż to, moje życie jako typowej podurbaniścycznej domowej żony biegnie swój każdodzienny kurs gładko dziś. W dowolnym fute-rale, obiad jest obsłużony. [...]

MAŻ: Co jesteśmy mający tej nocy?

ŻONA: Ty nie oczekiwałeś żadnej wymyślonej rzeczy, oczekiwałeś ty? Co my mamy dziś, to są zawsze-tak-popularni szynkowi mieszczanie i smażonki z „Mieszczanina Króla”. Tam jest nicość przypominająca regularny mięsno-kartoflany rodzaj substancji. [...]

<p>HUSB.: Fine with me. So, the French fries! Boy, am I starved.</p> <p>WIFE: Help yourself.</p> <p>HUSB.: Pass the salt, will you?</p> <p>WIFE: Here we go.</p> <p>HUSB.: And ketchup. These two burgers look great.</p> <p>WIFE: You may have mine. (<i>Another aside:</i>) For some reason, I'm not particularly hungry at this point.</p> <p>HUSB.: You don't know what you are missing.</p> <p>WIFE: I'm missing the boat, that's what I'm missing.</p> <p>HUSB.: What are you talking about?</p> <p>WIFE: Years go by, and I move in a rut. This may be my last chance. There are still those things I've always dreamed of doing. Like, for instance, being a Florence Nightingale. A black singer. A Hillary Clinton, even. Enough is enough. Our relationship has never really worked, anyway. Another day like this, and I'm going into pieces. I'm nobody's slave. I need more space.</p> <p>HUSB.: So, what are you going to do now?</p> <p>WIFE: Move back in with my Mom.</p>	<p>MAŻ: Wyrafinowani ze mną. Toteż, Francuz smaży! Jako chłopak, jestem ja wygłodzony.</p> <p>ŻONA: Pomagaj swojej jaźni.</p> <p>MAŻ: Przemienieć sól; ty też?</p> <p>ŻONA: W tym kierunku idziemy.</p> <p>MAŻ: I doganiamy. Ci dwaj mieszczenie spoglądają prawdziwi, wielcy.</p> <p>ŻONA: Możesz mieć kopalnię. (<i>Przewraca się na drugi bok</i>). Dla jakiegoś rozumu, nie jestem ani częsteczkowo głodna przy tym czubku...</p> <p>MAŻ: Nie wiesz, do czego chybiasz.</p> <p>ŻONA: Chybiam do łódki, to jest to, do czego chybiam.</p> <p>MAŻ: Czym jesteś ty mówiąca o?</p> <p>ŻONA: Lata jeżdżą obok, a ja wzruszam w brudzie. Tegoroczny maju, bądź moim ostatnim przypadkiem! Tam są nieruchomości te rzeczy, ja zawsze marzyłam o robieniu których. Jak, dla instancji, bycie Florenckim Słowikiem. Czarną maszyną do szycia. Hilarym Clintonem, parzystym. Dostyc jest dostyc. Nasz statek do przewozu krewnych nigdy naprawdę nie pracował, dowolną drogą. Jeden inny dzień jak ten, i ja jestem idąca w kierunku kawałków. Ja jestem bezcielesną Słowianką. Ja potrzebuję więcej przestrzeni kosmicznej.</p> <p>MAŻ: Toteż, co ty jesteś idąca robić teraz?</p> <p>ŻONA: Poruszać tylną częścią ciała we wspólnych występach z moją Mamą.¹</p>
---	---

I? Przekład to – czy nie? W lewej kolumnie widzą Państwo tekst angielski, w prawej natomiast widnieje tekst polski, wyraźnie od angielskiego zależny: nie da się zaprzeczyć, że 'I'm' to po polsku „jestem”, a 'home' to „dom”; że na przykład słowo 'boot' można na polszczyznę przetłumaczyć jako „but” (ale 'to boot' to już „na dodatek”), że 'space' bywa w języku polskim oddawana zupełnie za-

¹ Stanisław Barańczak: *Miodzie, jestem domem!* Dodatek do „Gazety Wyborczej” 2001 nr 41 (449), s. 11

sadnie jako „przestrzeń kosmiczna” (choć może być także „przestrzenią życiową” albo „prywatnością”), a ‘boat’ bez wątplenia jest „łódką”, ewentualnie „promem” lub nawet „statkiem” (ale zwrot ‘to miss the boat’, dosłownie: „spóźnić się na statek”, tłumaczymy raczej jako „stracić okazję”).

Przełożyć tekst to wyrazić go w innym języku – niby wszystko się zgadza. W takim razie dlaczego wersja polska wygląda tak, jakby napisał ją któryś z obśmiewanych przez Boya i Tuwima dyletantów (dyletantelek) w dziedzinie tłumaczenia?² Skąd się bierze to nieodparte wrażenie parodystyczności, psucia przekładu z perwersyjną premedytacją? Czy chodzi tylko o katastrofalny szyk zdania, niewolniczo naśladowujący angielską składnię („jestem ja wygłodzony”, „Czym jesteś ty mówiąca o?”), o fatalną fleksję niektórych imion własnych („Matthew’ie”), niepotrzebne i nieudane tłumaczenie innych („Mieszczanin Król”, „Florencki Słowik”), wyraźnie niepolską interpunkcję („Toteż, Francuz smażył!”), pojawianie się w tekście przekładu *faux amis* czy też *false friends*, „falszywych przyjaciół tłumacza” (‘ordinary’ to nie narzucający się polskiemu odbiorcy przymiotnik „ordynarny”, ale „zwykły, przeciętny”) i zwyczajnych przekręceń (słowo ‘deer’ – „droga/i”, „kochana/y”, „kochanie”, tu opacznie zrozumiane jako ‘deer’, „jeleń” lub „łania”)? Na marginesie, proszę zwrócić uwagę, że w wersji polskiej kryzys małżeński zarysowuje się wcześniej niż w wersji angielskiej: Nie jestem specjalnie głodna „przy tym czubku...”, zauważa żona na stronie (‘at this point’ to „w tej chwili, akurat”, ale ‘point’ w niektórych kontekstach rzeczywiście bywa „czubkiem” – ołówka, noża).

Miodzie, jestem domem! Barańczaka nie jest przekładem, lecz złego przekładu parodią – zabawną kolekcją najrozmaitszych pomyłek, jakie mógłby popełnić nieuważny lub niedouczony tłumacz. Większość tych błędów wynika z faktu, że poszczególne wyrazy są tłumaczone w oderwaniu od kontekstu, to znaczy, przypisuje im się na chybił trafił (jakoby, to oczywiście celowy parodystyczny zabieg Barańczaka) jedno z możliwych słownikowych znaczeń leksemu bez oglądania się na całość, w której on występuje, a która to znaczenie doprecyzowuje lub zmienia. ‘What are we having tonight?’ jako „Co jesteśmy mający tej nocy?” zamiast „Co będzie dziś na kolację?” może być tu sztandarowym przykładem. Owszem, ‘what’ znaczy „co”, „we are” to rzeczywiście „jesteśmy”, ‘having’ może zostać przełożone na „mający”, a ‘tonight’ – na „dziś w nocy/dziś wieczorem”, ale zdanie „Co jesteśmy mający tej nocy?” nie jest znaczeniowym

² „Zastraszającą [...] jest inwazja piór kobiecych w tym zakresie. Któraż z kobiet zawiedzionych w życiu, wahać się w wyborze jednej z klasycznych w takim razie karier, mianowicie teatru, magazynu kapeluszy i pensjonatu w Zakopanem, nie próbowała tłumaczyć dla zabicia czasu czegoś z „francuskiego”? I często, jeżeli jest niebrzydka i ma jakieś stosunki dziennikarsko-literackie, drukuje”, pisał Tadeusz Boy-Żeleński w skądinąd arcyciekawym i bardzo dowcipnym słowie od tłumacza *Scen z życia cyganerii* Henri Murgera (1919). Szcikowi Boya w niczym nie ustępuje słynny szcik Juliana Tuwima *Traduttore – traditore* z książki *Pegaz dęba* (1950); oba znaleźć można w antologii *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440-2005*.

odpowiednikiem „What are we having tonight?”. Jak się okazuje, definicja przekładu ze słownika języka polskiego nie wystarcza, musimy zajrzeć do bardziej wyspecjalizowanego źródła.

Tłumaczenie (i przekład) to procedura lingwistyczna polegająca na zastąpieniu tekstu w jednym języku tekstem w drugim języku, przy zachowaniu relacji ekwiwalencji, objaśnia *Słownik dydaktyczny terminologii translatorskiej*. Ekwiwalencja, czyli relacja odpowiedniości, równoważności między tekstem oryginału a tekstem przekładu, jest kluczowym dla translatoologii pojęciem, które zawdzięczamy Romanowi Jakobsonowi (art. *On Linguistic Aspects of Translation*, 1959; tłum. Z. Sroczyńskiej *Językowe aspekty tłumaczenia*, 1975³). Zadaniem tłumacza jest sformułować ekwiwalentny komunikat w innym kodzie językowym, pisał Jakobson. Dwa lata wcześniej w swojej pionierskiej na gruncie polskim książce Olgierd Wojtasiewicz definiował zagadnienie przekładu w podobnym duchu: „Operacja tłumaczenia polega na sformułowaniu w pewnym języku odpowiednika wypowiedzenia sformułowanego uprzednio w innym języku” (*Wstęp do teorii tłumaczenia*, 1957).

Co się jednak dzieje w wypadku, kiedy tłumaczymy nie wypowiedzenie, czyli wyraz lub grupę wyrazów, ale komunikat o szczególnej funkcji, szczególnego rodzaju tekst – dzieło literackie? Szukając odpowiedników dla elementów warstwy brzmień słownych oryginału, musimy starać się zachować indywidualną tożsamość dzieła, chociaż gdy wymienimy słowa, zmienią się i ich znaczenia, i – w konsekwencji – świat przedstawiony utworu, a zatem i nasze konkretyzacje tegoż, pisał filozof, ale i pionier polskiej translatoologii, Roman Ingarden (art. *O tłumaczeniach*, 1955). Zdaniem badacza, przekład literacki to „oddanie polifonicznej harmonii jakości estetycznie walentnych przy równoczesnym zachowaniu – w granicach możliwości – warstwy znaczeniowej dzieła”. Które jakości oryginału są „estetycznie walentne” i jak kształtuje się warstwa znaczeniowa dzieła, musi rozstrzygnąć sam tłumacz. Skutkiem odmiennych interpretacji tego samego tekstu oryginalnego, dokonanych przez różnych tłumaczy, są jego odmienne przekłady, które budują serię translatorską (termin Edwarda Balcerzana, *Oprócz głosu*, 1971) – ta „powtarzalność”, „wielokrotność” przekładu jest jego cechą swoistą, odróżniającą tłumaczenie od rodzimego utworu literackiego, który jest wypowiedzią niepowtarzalną, jednokrotną. Lingwistyczna koncepcja przekładu próbuje rozstrzygnąć problem tłumaczenia na poziomie tekstu, tymczasem utwory literackie są „wieloplanowe”, tutaj nie wystarczy wymiana językowych elementów planu wyrażania („formy”), czyli słów, przy jednoczesnym zachowaniu planu zawartości („treści”), bo w przypadku dzieła literac-

³ Dokładniejsze lokalizacje artykułów i książek, na które powołuję się w moim tekście, podaję w umieszczonej na końcu artykułu bibliografii, którą rozszerzyłam też o inne pozycje – ER.

kiego elementy planu wyrażania – na przykład rymy – także są znaczące, im też trzeba znaleźć odpowiedniki, wyjaśnia Balcerzan w artykule *Poetyka przekładu literackiego* (1968).

I lingwistyczna, i literacka koncepcja przekładu zajmują się tłumaczeniem z jednego języka naturalnego na inny – tłumaczeniem międzyjęzykowym, czyli w terminologii Jakobsona interlingwalnym. W przywoływanym już artykule badacz wyróżnia jednak także przekład intralingwalny – tłumaczenie słów jednego języka przy pomocy innych słów tego samego języka, swego rodzaju parafrazę, i przekład intersemiotyczny – tłumaczenie znaków językowych na znaki niewerbalne, komunikatu językowego na komunikat innego systemu znakowego, na przykład utworu literackiego na język muzyki, tańca, filmu czy malarstwa.

W rozumieniu autora kognitywno-komunikacyjnej teorii przekładu Krzysztofa Hejnowskiego, „tłumaczenie jest [...] formą komunikacji językowej i to formą dodatkowo skomplikowaną różnicami językowymi, kulturowymi i nieuchronną obecnością w akcie komunikacji osoby trzeciej – tłumacza” (*Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, 2004). Tłumaczymy nie tylko tekst na tekst, próbujemy tłumaczyć kulturę na kulturę.

Lecz istnieją też inne koncepcje, ustawiające termin „przekład” w jeszcze odmiennej perspektywie.

Nawet jeśli mówca i słuchacz posługują się tym samym językiem, obaj muszą tłumaczyć, ponieważ nie ma dwóch osób, które używałyby języka ojczystego dokładnie tak samo – pisał Wystan Hugh Auden w szkicu *Sztuka przekładu* (tłum. A. Słomianowskiego, 1971). – Przypuśćmy na przykład, że przyjaciel mówi mi, iż się zakochał. Aby go zrozumieć, muszę sobie zadać dwa pytania. Po pierwsze: „Czy doświadczyłem kiedykolwiek czegoś podobnego temu, co on opisuje?” Po drugie: „Jeżeli tak, to czy jest to przeżycie, które ja sam określiłbym jako zakochanie się?” Dalej, jeśli mam w pełni zrozumieć jego i moje przeżycie, muszę wiedzieć coś o historii pojęcia „zakochać się”, tak jak się ono rozwijało w kulturze Zachodu, muszę nadto usiłować wyobrazić sobie, jak zrozumieliby moje przeżycie ludzie należący do kultury, w których pojęcie „zakochać się” jest nieznanne.

Podobną tezę, że każdy akt rozumienia jest przekładem, głosił także George Steiner (*After Babel*, 1975; tłum. O. W. Kubińskich *Po wieży Babel*, 2000). „Mówiąc krótko, wewnątrz języka lub między językami ludzka komunikacja musi oznaczać przekład”, stwierdził Steiner.

Sytuację komplikują głosy proponujące – w imię większej precyzji – odróżnić przekład od tłumaczenia.

